

ROZWIEŚĆ (56) *vb pf*

rozwieść (56), [**rozwieść**].

o jasne; w *inf* e jasne; w *fut* -wiedz-; w *praet* sg m -wiodłeś KochPs, -wiodł KochPieś; w *pl* -wied-; pozostałe formy z tekstów nieoznaczających *é* oraz *ó*.

inf rozwieść (13). ◇ *fut* 1 sg rozwiode (1). ◇ 3 sg rozwiędzie (5). ◇ *praet* 2 sg m rozwiódłeś, -ś rozwiódł (3). ◇ 3 sg m rozwiódł (9). *f* rozwiódła (5). ◇ 3 *pl* m *pers* rozwiędli (1). *subst* rozwiódły (1). ◇ *plusq* 3 sg m był rozwiódł (1). ◇ *imp* 2 sg rozwi(e)dź (2). ◇ 3 sg niech rozwiędzie (1). ◇ *con* 1 sg m bych rozwiódł (1). ◇ [2 sg m byś rozwiódł.] ◇ 3 sg m by rozwiódł (5). ◇ 3 *pl* m *pers* by rozwiędli (1). ◇ *con praet* [1 sg m bym był rozwiódł.] ◇ 3 sg m by był rozwiódł (1). *f* rozwiódłaby była (1). ◇ 3 *pl* m *pers* by byli rozwiędli (1). ◇ *impers praet* rozwiędzi(o)no (1). ◇ *impers con* by rozwiędzi(o)no (1), [by się rozwiódło]. ◇ *part praet act* rozwiódszy (2).

Sł stp notuje, *Cn s.v.* rozszczepierzam w innym znaczeniu, *Linde XVI* (osiem z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. Rozciągnąć szeroko, rozszerzyć, powiększyć; *dilatare Vulg, PolAnt; amplificare Vulg* [kogo (Przen), co] (6) : Kthory przemogł rozprzełtrzenié miáłto/ [...] y rozwiódł [rozłzérzył *WujBib*] weście do domu (marg) Bożégo. (-) y do lieni. *Leop Eccli* 50/5.

Przen (1) :

Zwrot: »rozwieść szeroko« (1): ktore [...] / áby tych dżiliefyżych czáłow chowane także były/ nie rozwiódłaby była nigdy tak szeroko swych proporców rospuťá *ReszList* 148.

a. O terytorium (3) : Pirrhe ná co woylká zbierałz: [...] Zebych/ powieda/ rządnie wezbrał wlkorę Nieprzyaciela/ y odniósł gorę. A cołz będzie potym? Páńłtwo łwe rozwiode *RybGęśli* B3v.

Zwroty: »[daleko], szeroko rozwieść« (1): znia [tj. *Panią Świętą*] barzo szeroko rozwiędli granice *PaprUp* A3v; [*JanWróz* 55 (*Linde*)].

»rozwieść granice« [szyk zmienny] (1): *PaprUp* A3v cf »szeroko rozwieść«, [*JanWróz* 55 (*Linde*) cf »wzdłuż i wszere rozwieść«].

[»wzdłuż i wszere rozwieść«: gránice Królestwá tego/ y łlawę imięnia łwego/ wzdłuż y włzérz dáleko rozwiędzie *JanWróz* 55 (*Linde*).]

Przen (1) :

[*Zwrot*: »rozwieść granice«: Gdy Pán Bog twoy rozwiędzie á rozprzełtrzeni gránice twoie [*dilataverit ... terminos tuos*] [...] *Leop Deut* 12/20 (*Linde*).]

Szeregi: »albo rozwieść albo rozciągnąć« (1): Bog Iáphetá niechay rozmnaża [*dilatet*] miłóściwie/ [...] (marg) Albo rozwiędzie/ álbo rościągnie. To blogołławieńłtwo znáczy powołánie poganow/ ktorzy z Iáphetá pózli. [...] (-) *BibRadz Gen* 9/27.

[»rozwieść a rozprzełtrzenié«: *Leop Deut* 12/20 (*Linde*) cf *Zwrot*.]

b. O urodzajnej plantacji: dać rozrosnąć się; *przen* [*dokąd*] (1) : Rozwiódłeś iéy [*Panie*] płodné różgi do morzá łámego/ A iéy piękne łátorośli do brodu wielkiego. *KochPs* 121.

2. Rozdzielić, rozłączyć [w tym: kogo, co (10)] (11) :

a. Rozdzielić walczących (2) :

Zwrot: »od siebie rozwieść« (1): Było krzyku dożyć/ aż ie gwałtem od siebie rozwiedziono trzeciego dnia sie rozstawali [król węgierski i królewic z królewna] [...] *BielKron* 414v.

α. Z podmiotem nieosobowym: być przyczyną ukończenia walki (1) : z obu stron bitwą iednąko trwała aż ie noc rozwiodła *BielKron* 105v.

β. O więzach społecznych (8) : Zaczni to dzis dom na świecie [mowa o kotach] Pelno go w kazdim powiecie [...] Wierznie zadni nierozwiedzie Tak rano iak po obiedzie [tj. kotów w gromadzie nikt nie tknie, nie rozdzieli] *RejRozm* 394.

Przen [z kim] (3) : ktora [dusza twoia] iuz owdowiała prze łprośność grzechu twe⁸⁰/ á rozwiodłes ią z wdzięcznym oblubieńcem iey á s pánem iey. *RejPos* 223.

Szereg: »rozwieść a odłączyć (a. rozłączyć)« [szyk 1:1] (2): *RejPos* 218; iz złości náfze/ thák iáko íam [Pan] do nas wlkázowác raczy/ rozwiodły nas z nim/ á dáleko nas odłączyły od niego *RejZwierc* 263v.

α. Z podmiotem nieosobowym: być powodem rozdzielenia [z kim] (1) : [Ea res multo maxime difiunxit illum ab illa. Tá rzetz go nawięcey rozwiodła z nią. *TerentMatKęł P.*]

Przen (1) : Drugi więc śwą wiofkę mija Rozwiodła go fnią deliya [tj. stracił wieś wydając pieniądze na ubiory] *RejRozpr* Iv.

β. Udzielić rozwodu; rozbić małżeństwo (3) : Iełcze tez kv fądu dvchownemv przyślvflec ma rozprava [...]. Ktemv orozvody, o vznanie pośfagu olfoby tey ktorąby rozwiedziono *ComCrac* 21.

W przeciwstawieniach: »złączyć, [zwieść] ... rozwieść« (1): [do biskupa] Ale złącz/ iákoś rozwiodł: [...] y ia/ y ona [żona]/ Nie prágniwá do śmierci być rozdzieloną. *KochPieś* 52; [*SądParysa* C2v].

[Zwrot: »[miedzy kim] małżeństwo rozwieść«: myfliłes miedzy námi małżeństwo rozwieść A mnie ku śwey lubofci zwieść. *SądParysa* C2v.]

Przen (1) : A z iednaycie Commiffią Rozwieść tę Contrybucią Boć iáko íkoro náftálá Ták wnet z wiárdunkiem flub brálá *RejRozpr* G2.

c. O szyku wojennym: rozprowadzić na boki, tworząc odstęp między oddziałami (1) : ktorzy ná przodku íthoią rozwieść ich połowicę ná práwą ítronę/ á drugą połowicę ná lewą ítronę/ ták iákoby rowno wfyzyfci ízli pośkokiem złożywfyz drzewcá iedni zá práwą/ drudzy zá lewą ítroną. *BielSpr* 72.

3. Przerwać, zakończyć coś; dissolvere Mącz, Calag; discindere Mącz; dirimere Calag [w tym: co (10)] (11) : Amicitias dissolvere, Przyiążń [!] s kim rozerwác/ rozwieść. *Mącz* 401a, 372a; *Zutrennen*. Rozwieść. Rozprofzyć. Roziąć. *Dirimere*. *Calag* 597b.

[rozwieść komu czym: [Biesiadnicy posłali sługę po pannę dla zabawy] nie było go długo; [...] Wynidą z izby, a on śpi na skrzyni. I takim śmiechem rozwiódł jem biesiadę, A ze złej w dobrą obrócił ich radę. Otwin(?)Erot 43.]

α. Z podmiotem nieosobowym: być przyczyną końca (1) : Ten też pobudził wfyztki krole y pány Krześciáńfkie [...] przeciw Turkowi/ ále iego krotki wiek tę rzecz rozwiodł/ ábowiem [...] morem vmárł/ drudzy sie dla moru roziecháli. *BielKron* 189.

a. Pojednać walczących, zwaśnionych; być rozjemcą (7) : [Ksieni] ona y s íyny y z rádą swoią/ [...] zámknęłá sie ná zamku Mákowie. poczęli ich Sláchtá dobywác/ [...] Rozwiodł te burzkę ían z Láfká *BielKron* 416v.

rozwieść czym (2): Disceptare controversias aliquorum, Miedzi dwie łporne łtronie włtępic/ á rozwieść rzecz słowy. *Mącz* 90a; [ktorzy [posłowie papiescy] tę woynę wnetże rozwiędli miedzy nimi Compromifem *BielKron* 1597 317].

Zwrot: »bitwę, [wojnę] rozwieść« (3): tego [Juliusza papieża] krol Fráncufki Lodwig był poráził. Tę bitwę chciał był Cefarz Máxymilian rozwieść/ gdy posłał biskupá Sálopurfskiego do Iuliuřzá o przedłużenie/ áby ie poiednał. *BielKron* 190, 190, 411; [Krol Iágieło z Witołtem [...] gdy ciągnęli [na Krzyżaków] do Prufkiey ziemie/ Tám do nich przyiechał Bartolomeus Capra [...] od Papieżá/ ktory onę woynę rozwiódł [...] y przymierze do dwu lat miedzy nimi á Krzyżákami vtwierdził. *StryjKron* 548 (*Linde*); *AktaSejmikPozn* 1600/215].

α. *Z podmiotem nieosobowym: być przyczyną przerwania bitwy* (2) :

Zwrot: »bitwę rozwieść« (2): noc bitwę rozwiódłá. Názáiutrz Troillus s Parifem wywiedli woysko przeciw Grekom *BielKron* 58v, 252.

4. *Przedstawić słowami; (o)powiedzieć; wyłożyć obszernie [w tym: co (24), komu (21)] (28) : RejJóz Gv; Co tho iest łwego łtanu vżywać pocźciwie/ [...] Acz mi to on łwięty mąż też był pirwey rozwiódł/ Ale [...] RejWiz* 96v, 9v; *BielKron* 301; *ActReg* 150; [Byłoby tu co rozwieść; gdybym rzeczy niełkracał. *HerbNauka* o2 (*Linde*)].

rozwieść czym (2): iż thá mądra páni/ Szyrokoć to rozwiódłá łwemi rozmowámi. *RejWiz* 96. Cf »rozwieść rzeczą szeroką«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (1); zawsze: zaimek pytajny] (3): Zdało się im [posłom] potrzebno, [...] aby im [senatorom] to rozwiędli, w jakowe zniewolenie wszytki przywodzą a co za szkodliwa sequella, aby Krol imo wiadomośc szlachty miał, co chciał, na nie stawić. *Diar* 61; *BielKron* 198v; *RejZwierc* 90v.

Zwroty: »rozwieść rzecz, [sprawę]« [szyk zmienny] (1): Cefarz wyłłuchawłszy włzytkich wotá/ rozwiódł im rzecz długá/ łprzodku poczawłszy/ [...] *BielKron* 219v; [JanPrzyw 122].

»szYROKO, rzeczą szeroką rozwieść« [szyk zmienny] (3:1): To ćwiczenie żebych łserzey mogli rozwyesc/ wten czás miyam/ [...] bo to káždy wye iż thák yełt/ yáko piłłę. *GliczKsiąż* 12v; *RejWiz* A5v, 96; Ládziłlaw [...] Sálomoná poimał [...] / włzákże potym rozwiódłszy mu rzeczą łzeroką iego łkutki/ puścił go wolno *BielKron* 301.

[»ustnie rozwieść«: co bym ustnie był Waszym Miłóściam rozwiódł, [...] to pisaniem swym teraz czynię. *DudEpist* III 323.]

Szeregi: »powiedzieć a rozwieść« (1): ktorzy máią wybrać ludzi vczone/ [...] ktorzy by rołłádek piłmá łwiętego powiedzieć á rozwieść vmieli *BielKron* 217.

»i przeczyść i rozwieść« (1): ielłize łam czytác nie vmiełz/ więcz komu inłzemu kázác/ coby y nadobnie przecedł y rozwiódł *RejZwierc* 173.

»przypomnieć a rozwieść« (1): áby ná przod Kłiążętom przypomniáł/ á rozwiódł/ iáko on [papież] tego zá wychrzenia Lutrowego z żáłostíą vżywa *BielKron* 198v.

»rozwieść a ukazać« (1): Y rołwiędz mu włłytky błędy A vkaż mu yáko kędy Ma ocyłczic łwe łumnienie *RejKup* Pv.

»rozważyć, rozwieść« (1): Iużci [*przyjaciel*] wŕzytko nadobnie rozważy/ rozwiedzie/ czoby mu ŕie do kogo y do ciebie łamego nie podobáło *RejZwierc* 90v.

a. *Argumentami przekonać, wyperswadować; zabronić, zapobiec czemuś* (6) : Y byłby to Krol vdzyáał ktoremu łnich [*skazał na śmierć*]/ by byli thego pánowie Polŕcy krolowi nie rozwiedli *BielKron* 401v, 419; [*Diar 1566* 28; chćieli [*Polacy*] wtárgnáć do Sláłká: ále Krol Włádyŕław dowiedziawŕzy ŕie tego rozwiodł im to/ obawiáiac ŕie áby mu to przefzkody iákicy do woyny Tureckicy nie vczyniło *BielKron* 1597 375].

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym: iż (2), aby (1)] (3): [bogacz z piekła prosił o posłańca] z vmárłych do brátow á do przyacyoł łwych/ ktorymby rozwyodł/ áby ŕie w łwyecye nye kocháli/ dobrze áby lepyey Bogu flúżyli *GliczKsiąż* G8v; ktory [*zamek*] chćieli drudzy Turcy poddáć/ ále im to ieden rozwiódł/ iż lepiey poćciwie vmrzeć niż bez ćci żyć. *BielKron* 243v, 249.

Zwrot: »rozwieść z [jakiej] przyczyny« (1): Rádá żydowłka [...] zgodziłá ŕię ná Dekret/ Apoŕtoły wygládzic: Gámáriel [...] miedzy nimi Senator/ rozwiódł to/ z tey przyczyny. Ieŕli ći ludźie nie łá z Bogá: tedy zá czálem łami vtáná [...]. Ieŕli teź z Bogá łá/ trudno co przeciw woli iego záczynác maćie. *PowodPr* 55.

[*Szereg: »rozwieść a pohamować«*: abys tho w.m. urodzonemu Olbrichtowi Laskiemu rozwiódł a w tim go pohamował, aby [...] *CorfusDocum* (1563) nr 117.]

b. *Objásnić, wytłumaczyć* (6) : czego zyemłki krol/ ledwe áź mu prokurator ábo pomocnik iáki rozwiedzie/ zrozumieć nie moźe. *RejPos* 133.

Ze zdaniem dopełnieniowym [zawsze z zapowiednikiem: to; zaimek pytajny (2), iż (1)] (3): coź potym iż widzę/ Ale iż nie rozumiem/ [...] Rozwiedz mi to moy brácie/ co ŕie to wźdy dzyeie *RejWiz* 168; iżem ia ieft Anyoł iego do ciebie ná vrząd polłány/ ábychći to rozwiódł czemuś ŕie dziwował/ y w czymes wátpił. *RejZwierc* 175v, 200.

Zwrot: »rozważnie rozwieść« (1): łnadź y łzalony [...] / gdyby mu to rozważnie rozwiódł/ [...] łnadźby wyrozumiał co ieft lepszego/ iefli ták błogofłáwionego żywotá vzywác [...] czyli być tym głogiem drapieźnym *RejZwierc* 131.

Przen: Być czyimś przewodnikiem, poprowadzić kogoś (1) : Tenći [*rozum*] tve wŕzytki łpráwy nadobnie rozwiedzie/ A ku wdzięcźney łtałości łnadnie cie przywiedzie. *RejZwierc* 180.

Formacje współrdzenne cf 2. WIEŚĆ.

Cf **ROZWIEDZIENIE, ROZWIEDZIONY**